https://doi.org/10.28925/2412-124X.2025.14.8
УДК 378.147:1]:004

Олександр Горбань
https://orcid.org/0000-0003-2321-5963
доктор філософських наук, професор,
завідувач кафедри філософії та релігієзнавства
Факультету суспільно-гуманітарних наук,
Київський столичний університет імені Бориса Грінченка,
вул. Левка Лук'яненка, 13-б, 04207, Київ, Україна
o.horban@kubg.edu.ua

Світлана Вінтонів-Бахарєва
https://orcid.org/0009-0000-3924-051X
кандидат філософських наук
доцент кафедри філософії та релігієзнавства
Факультету суспільно-гуманітарних наук,
Київський столичний університет імені Бориса Грінченка,
вул. Левка Лук'яненка, 13-б, 04207, Київ, Україна
s.vintonivbakharieva@kubg.edu.ua

ЦИФРОВІЗАЦІЯ У ПРОЦЕСІ ВИКЛАДАННЯ ФІЛОСОФСЬКИХ ДИСЦИПЛІН

Стаття присвячена філософському аналізу трансформацій, що відбуваються у сфері викладання філософських дисциплін в умовах цифровізації вищої освіти. Автори досліджують вплив новітніх технологій, зокрема генеративних штучних інтелектуальних систем, на когнітивно-комунікативні практики та освітні траєкторії. Особливу увагу приділено зміні природи філософського діалогу, переосмисленню ролі викладача, складнощам оцінювання рефлексії та критичного мислення в цифровому середовищі. Водночас аналізуються позитивні аспекти цифрової епохи, як-от інноваційність форм викладання, доступність знання, нові формати занурення у філософське мислення через імерсивні технології. Автори наголошують на необхідності збереження специфіки філософського знання, яке не піддається повній алгоритмізації чи уніфікації. У статті також порушуються епістемологічні, методологічні та онтологічні виклики диджиталізації, що вимагають міждисциплінарного осмислення. Наголошено, що технологічні рішення в системі вищої освіти неможливо розглядати осторонь від гуманістичних цінностей та формування цілісної особистості. Акцентовано на зміні ролі всіх учасників освітнього процесу в цифровому освітньому середовищі. Слід також зазначити, що розуміння технічних і евристичних можливостей цифрових інструментів, які стають доступними за сучасної доби, є завданням всіх учасників освітнього процесу. Окреслено перспективи подальших досліджень у контексті адаптації освітнього процесу до нових технологічних умов з урахуванням гуманітарних вимірів.

Ключові слова: *викладання філософських дисциплін, генеративні моделі, діалогічність, критичне мислення, освітні платформи, освітні траєкторії, філософське знання, цифрова гуманітаристика, цифровізація, штучний інтелект.*

Вступ. Всепроникаюча цифровізація буття сучасної людини зумовлює виникнення нових феноменів її життя, що потребує філософського переосмислення. На сьогодні вже

© Горбань Олександр, Вінтонів-Бахарєва Світлана, 2025

можна говорити про виникнення нової реальності, яка наскрізно пронизує всі сфери життя людини.

У контексті інтенсивної цифрової трансформації освітнього простору дедалі актуальнішим стає вивчення впливу генеративних штучних інтелектуальних систем на когнітивно-комунікативні практики академічної взаємодії. Різке зростання доступності LLM (Large Language Models) спричинило дискурсивний зсув у парадигмі навчання, що вимагає не лише технологічного, а й етико-методологічного осмислення функціональної ролі ШІ в структурі освітньої діяльності. На цьому фоні аналіз процесу трансформації освітніх траєкторій вищої школи заявляє про себе не тільки як дослідження нових інструментів педагогічної діяльності, а й свідчить про суттєві парадигмальні зрушення що супроводжуються зміною поглядів на саму природу знання та різних видів реальності. Наукові дослідження останніх років переконливо підтверджують, що ми все менше відрізняємо віртуальну реальність від фізичної, наш мозок реагує схожим чином як на події звичного для нас об'єктивного світу, так і того, що відбувається у віртуальній реальності (Wiesing et al., 2025). Ключовими наразі є питання про вплив новітніх інформаційних технологій на когнітивні процеси, а також на трансформацію самих понять знання та інформації (Shahzad et al., 2025). У цьому контексті гуманітарні науки і, перш за все філософія, не лише не втрачають актуальності за технократичної доби, але й стають єдиним шансом на розуміння процесів, що відбуваються у сучасному світі. Незважаючи на, в цілому, вдалий досвід впровадження цифрових інструментів і новітніх технологій, ряд викликів цифровізації навчання поки що так і не вдалося подолати (Overono, Ditta, 2025).

Метою цієї статті є з'ясування сутності процесів цифровізації (диджиталізації), що відбуваються у вищій освіті у сфері викладання дисциплін філософського циклу, а також обґрунтування нових можливостей, які надає вищій освіті ера цифрових технологій, з урахуванням дихотомії підходів технологічного оптимізму та технологічного песимізму в сучасних наукових дослідженнях.

Досягнення цієї мети реалізується через низку **дослідницьких завдань**, а саме:

- розглянути специфіку викладання філософських дисциплін у контексті впливу на них нових інформаційних технологій;
- вказати на основні виклики та можливості, що відкриває сучасна інформаційна доба для філософії та освітології;
- дослідити, що відбувається з філософським діалогом у цифровому просторі;
- проаналізувати зміни самої концепції філософського знання в новітню епоху;
- надати характеристику сучасної освітньої траєкторії вищої школи як такої, що працює в межах відкритої системи на відміну від класичної педагогіки, що тяжіла до закритих систем;
- визначити, як впливають технічні характеристики освітніх платформ та пошукових механізмів на процес передачі та отримання інформації в освітньому просторі вищої школи.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Оскільки проблема цифровізації освітнього процесу є надзвичайно актуальною, наукові дискусії навколо неї вже стали звичним трендом останніх десятиліть. Зокрема, глибоко досліджуються такі напрями як виклики та перспективи віртуалізації освітніх компетентностей (Alam et al., 2025), а також нові інструменти цифровізації вищої освіти в межах загальної проблеми гуманітарної безпеки (Horban et al., 2025). Підвищеної уваги заслуговує сама ідея цифрової трансформації вищої освіти в контексті реалій інформаційного суспільства, яка зумовлена невідповідності традиційних освітніх форматів та сучасних інноваційних технологій (Solovei et al., 2023). Предметом досліджень виступає також і безпосередньо філософія в контексті ключових викликів пов'язаних з цифровізацією освіти та віртуальною освітньою компетентністю (Іванова, Кіт, Сторожук, 2024).

© Горбань Олександр, Вінтонів-Бахарєва Світлана, 2025

Автори вищезгаданих праць, в яких предметом філософської рефлексії стала цифрова трансформація освітніх процесів, стверджують, що розвиток технологій передбачає переосмислення цілей і методів навчання, зокрема з точки зору філософії освіти та освітології. У цьому процесі важливу роль відіграє критичне мислення та необхідність його формування в освітньому середовищі. На цьому наголошують автори даної статті у своїх попередніх розвідках, яким присвячено ряд публікацій, де висвітлюються проблеми формування інтелектуального потенціалу людини в цілому (Horban et al., 2022) та вивчаються світоглядні основі формування різних типів мислення зокрема (Горбань та інші, 2025).

Слід відзначити також наявність актуальних досліджень, що передбачають вивчення філософських вимірів диджиталізації та їх визначальність у формуванні майбутніх освітніх стратегій (Devterov et al., 2024). Втім, ці дослідження напряму не стосуються аспектів викладання дисциплін філософського циклу. Проблемною позицією в сучасних дослідженнях, в контексті заявленої в статті мети, є відсутність релевантної сучасності теорії навчання, що призводить до пошуку інтегрованої системи онлайн-освіти (Picciano, 2017). Або ж, як зазначали автори статті в своїх попередніх дослідженнях – до осмислення багатофакторності впливу на процеси диджиталізації вищої освіти, зокрема визначальної ролі системи цінностей, яку здатна сформувати у вищій освіті нова цифрова реальність (Horban et al., 2022, p. 128–132). Крім того, підкреслюється провідна роль якісного менеджменту вищої освіти у формуванні основних засад процесів диджиталізації освітнього простору (Horban et al., 2021, p. 173–177).

Попри помітну кількість наукових розробок, присвячених проблемі цифровізації вищої освіти, більшість із них обмежуються описовим аналізом, залишаючи поза увагою зміну самої освітньої парадигми та ключові онтологічні й епістемологічні питання. Незважаючи на наявні напрацювання, наразі бракує досліджень, які б враховували специфіку викладання філософських дисциплін за інформаційної доби та можливість впливу новітніх технологій на зміну сутності самого філософського знання і процесу його ретрансляції суб’єктам освітнього процесу.

Результати дослідження. Цифровізація освіти, зокрема вищої, є об’єктивним процесом, що відбувається вже кілька десятиліть. Разом з тим сьогодні темпи розвитку технологій і їх впровадження в освітній процес є настільки стрімкими, що це має стати приводом для відповідних філософських розмислів. Те, що процеси цифровізації торкнулися не лише точних, але й гуманітарних дисциплін, говорить нам про наявність глобального процесу, що неминуче призводить до трансформації гуманітарного знання під впливом технологій, а також розмивання самої типології, згідно з якою ми звикли ділити знання на точне і гуманітарне.

Головна проблематика питань, які постають сьогодні перед науковцями, зосереджуються навколо центральної дилеми: чи можна зберегти незмінною специфіку викладання філософських дисциплін у еру диджиталізації. Здійснимо попередній огляд і проаналізуємо, які саме характеристики є визначальними для філософії і у чому полягає механізм впливу на них з боку сучасних інновацій в освітній сфері. Серед основних рис філософії ми можемо назвати її діалогічність, критичність, універсальність, парадоксальність, відкритість, рефлексивність. Далі спробуємо окреслити, яким чином на ці риси вплинула цифровізація і наскільки вона ускладнила або ж полегшила трансляцію філософського знання в аудиторному просторі та за його межами.

Першою ознакою, яку ми розглянемо, буде принципова діалогічність філософського пошуку. Діалог в цьому контексті не є літературним прийомом, він, швидше, спосіб показати, на що здатна синергія мислення. Діалогічний характер філософії, властивий їй з найдавніших часів, що виключає можливість повноцінної її реалізації у формі монологу. У якості наочного

© Горбань Олександр, Вінтонів-Бахарєва Світлана, 2025

прикладу можемо згадати «Діалоги» Платона та й загалом давньогрецьку філософську традицію. Сократичний метод маєвтики, який міг бути реалізований лише через постановку питань та надання відповідей, теж вказує на діалогічну природу філософського знання. У сучасній філософії традиція діалогу продовжує існувати, відроджуючись як репрезентації філософського стилю мислення, що принципово не може бути відтворений іншим чином.

Не лише для філософії, але й для педагогіки діалог є неоціненним, оскільки становить собою специфічний метод пошуку, який реалізується у співпраці викладача та студента. Відкритим лишається питання, чи може сучасне цифрове середовище стати простором для справжнього філософського діалогу, в якому є місце для сумніву, іронії, обміну думками, рефлексії та навіть метакогніції. І хоча діалог в цифровому середовищі стає неможливим у своєму класичному традиційному вигляді, диджиталізація відкриває нові перспективи, при яких він може бути реалізований за принципово інших умов, ніж раніше. Цифровий простір надає, наприклад, можливість онлайн-діалогу, а також асинхронного діалогу, який є не менш філософським способом осмислення дійсності, ніж класичні форми діалогу.

Філософія не просто діалогічна за своєю природою, вона сама є запитом, що принципово не приймає готових відповідей. Тому ще одне ключове завдання сучасного дослідника – це зрозуміти, що відбувається з таким запитом у цифровому середовищі. Філософський запит стає алгоритмічним, перетворюється на функцію, не виключено, що навіть комерціалізується, як і кожен запит у мережі сьогодні, стає орієнтованим на відповідь, навіть у вигляді цифрових реакцій («лайків», «кліків» чи «шерів»), іноді навіть зіштовхується з цензурою або спрощенням. Але при цьому філософський запит в онлайн-середовищі може бути орієнтованим на більше коло співрозмовників, переадресованим, переспрямованим, здатним отримувати різні відповіді, він є організаційно простішим для організації і проведення полілогу.

Як світоглядна система, філософія завжди була наділена критичною функцією, оскільки руйнувала самоочевидні і нав’язані речі, міфи та стереотипи. Критичне мислення сьогодні – це не просто когнітивна навичка, що має бути сформована в кожного, а світоглядна позиція, яка не обмежується аналізом інформаційних потоків. У формуванні критичного мислення освіта відіграє провідну роль, оскільки саме вона має на меті виховання активної та свідомої особистості, що може протистояти деструктивним та маніпулятивним впливам. Ці міркування розвивають попередні ідеї, запропоновані авторами даної статті у їхній публікації «Критичне мислення як світоглядна основа протидії загрозам гуманітарної безпеки», зокрема щодо ролі критичного мислення в цифровому просторі (Горбань та інші, 2025). Новітні технології у вищій освіті є не тільки інструментом, а й засобом збереження цінностей, традицій та культури, вони мають сприяти демократизації освітніх процесів, розвивати критичне мислення, стати гарантом соціальної відповідальності, сталого розвитку та гуманітарної безпеки.

За своєю природою філософія є рефлексивною. У цифровому середовищі рефлексія, як і критичне мислення, стає своєрідним актом опору. Філософ має бути тим, хто здатен до концептуального ризику, а не просто створює чи сприймає контент. Його роль принципово не може бути зведена до ролі «юзера», «користувача» та інших тотожних понять, які мають бути переосмисленими у філософському контексті, оскільки вдало поєднують такі концепти як «конс’юмеризм», «юзабіліті» та «технократичне суспільство». Насправді «користувач» – це той суб’єкт діяльності, що є втіленням суспільства споживання, а його роль прямо протилежна ролі філософа.

Виходячи з вищевикладеного, можемо окреслити **виклики цифрової доби** для **викладання філософських дисциплін**:

1. *Відсутність можливості безпосередньої співпраці* в режимі реального часу, що може заважати викладачу та студентам координувати спільні дії. Під час онлайн-занять

© Горбань Олександр, Вінтонів-Бахарєва Світлана, 2025

також може зменшуватися залученість студентів, оскільки відсутня можливість емоційної взаємодії і втрачається живий зв'язок, а філософія – це завжди мислення «тут і зараз», те, що неможливо відкласти в часі, вона характеризується присутністю.

2. *Технології та платформи можуть працювати некоректно.* Враховуючи, що в сучасному освітньому процесі вони є не просто допоміжними засобами, а ключовими інструментами, які виконують одну з основних функцій, їх стабільна робота відіграє значну роль.

3. *Створення повноцінних онлайн-курсів,* щоб забезпечити можливість не лише синхронного, але й асинхронного навчання, є ще одним з важливих викликів сучасності. Неможливість безпосереднього діалогу і постійного залучення призводить до необхідності створення значної кількості візуальних матеріалів, оскільки вони, як відомо, краще сприймаються. Тим не менш, такий підхід призводить до наявності ситуації, коли реальність підмінюється образом. Також слід пам'ятати, що філософія має вихід до метафізичної проблематики, тобто універсальні поняття і категорії, які можуть бути основою філософського діалогу, є доволі абстрактними, їх вкрай важко візуалізувати.

4. Питання глибини знання у філософії є основним, втім, сучасна цифровізація освіти часто спрямована на те, щоб *спростити певні освітні моменти, звести до стандартизованих, передбачуваних запитів і відповідей,* що може бути корисним у сферах, які орієнтовані на відтворення наявних знань, а не на творчий і філософський пошук.

5. Поруч з попереднім пунктом пропонуємо розглянути *уніфікацію, намагання звести знання до звичних зразків*, у результаті чого складається враження, що все добре структуровано, можливо навіть настільки, що є відчуття ефективного вивчення курсу та засвоєння матеріалу при тому, що опанування філософських дисциплін не передбачає ефективності у звичному сенсі цього слова.

6. *Змінюється роль всіх учасників освітнього процесу*. Алгоритмічні системи навчання і оцінювання в цілому мінімізують суб'єктивний фактор в освітньому середовищі. Метою цього, зокрема, є намагання розробити універсальну систему знання, що базується на принципах рівності доступу до інформації для всіх учасників освітнього процесу, мінімізація впливу викладача на загальну оцінку, що виключає навіть мінімальну можливу упередженість. Втім, філософія є такою дисципліною, де суб'єктивний фактор Вчителя («майстра», «наставника», «гуру») відіграє майже ключову роль, якою неможливо пожертвувати навіть заради умовної об'єктивності (яка є доволі відносною у філософському вимірі).

7. *Оцінити рівень філософської рефлексії і критичного мислення студента* завжди було нелегким завданням, а в сучасному світі реалізувати таке оцінювання стало ще складніше. Навчальний тест з наявними варіантами відповідей протистоїть самій ідеї філософської освіти, оскільки філософія не зводиться до кількох варіантів вибору, вона починається там, де немає розповсюджених відповідей на запитання. Технологія оцінювання, що мала на меті спростити процес і зробити виставлення оцінок більш об'єктивним, інколи проявляє себе несумісною з ідеєю філософського знання. Те, що могло бути сказано, пояснено під час живого діалогу, лишається у полоні кількох варіантів, кожен з яких просто не здатен у повній мірі вмістити жодну з можливих відповідей. На перший погляд, якщо ми говоримо про стандартизацію і уніфікацію вищої освіти, що спрямовані на забезпечення об'єктивного оцінювання і передачу універсалізованого знання, то діалог в принципі не може бути оцінений з такої позиції, оскільки його редукція до спрощеної системи оцінювання не є можливою. Але в тому і полягає особливість гуманітарної, зокрема філософської, освіти, що суб'єктивність оцінювання, в основі якої консенсусний підхід всіх

© Горбань Олександр, Вінтонів-Бахарєва Світлана, 2025

зацікавлених сторін освітнього процесу, виявляється більш справедливим критерієм результативності навчання.

Звісно, автори статті усвідомлюють, що окрім викликів, які привнесені цифровою епохою у вищу освіту, мають місце і певні **позитивні риси** цього невідворотного світоглядно-технологічного процесу. Зосередимося на тому, які прогресивні моменти несуть в собі процеси цифровізації при вивченні дисциплін філософського циклу:

1. *Інноваційна педагогічна складова.* У цифрову добу освітній процес перестає бути директивним і переходить у сферу розвитку особистості. Про те, що основною навичкою майбутнього стане можливість самонавчання, яка супроводжує людину протягом всього життя, говорять вже тривалий час, втім лише сучасна педагогіка отримує змогу в повній мірі реалізувати цей намір.

2. *Розмаїття форматів думок та образів.* Класичні форми викладання філософських дисциплін зводилися до лекційних, семінарських занять і колоквіумів. Сьогодні стали доступними не лише вебінари чи воркшопи, які по суті мало чим відрізняються від попередніх навчальних форм, але й з'явилися принципово нові можливості – від формування філософського Метавсесвіту до створення аватара будь-кого з філософів, що буде навчений на його текстах, та ігор на базі етичних дилем. Можливо, вперше в сучасній філософській думці, яка вже встигла відвикнути від метафор, з'явилася можливість вийти за межі абстракції та тексту і перетворитися на візуальний образ, що само по собі цікаво, враховуючи наші раціоналістичні уявлення про природу філософського знання. Реальністю стає навчання, коли за допомогою таких відеогенераторів, як Veo або Sora, відтворюється те, що «відбувалося» в апоріях Зенона або у міфі про печеру Платона.

3. *Цифровий симулякр.* Філософія як форма свідомого проживання досвіду і перебування у світі, отримує можливість для віртуального втілення в сучасну цифрову епоху. Можливість не просто теоретично розмірковувати, скажімо, над етичними дилемами, але й «прожити» їх у симуляції, побачивши наочні наслідки своїх рішень, або втілити філософську концепцію у життя уявного персонажа. Такі методи і принципи роблять викладання філософії більш інтерактивним та імерсійним, де інтерактивність – це не просто реакція системи, а імерсивність передбачає безпосереднє залучення.

4. *Цифровізація алгоритмізованих процесів навчання.* Є сподівання, що з часом можна буде автоматизувати рутину, що є частиною освітнього процесу. Ведення електронного журналу, автоматична перевірка тестових завдань вже сьогодні стають буденністю, втім, така алгоритмізація може нести приховані ризики для викладання саме філософських дисциплін.

5. *Доступність і відкритість.* Філософія завжди мала екзотеричний, тобто принципово відкритий характер, на відміну, скажімо, від містичної традиції. Цифрове середовище з його гіпертекстуальністю, відкритістю, хоч і відносною, дає можливість здійснювати вільний пошук. Одна з ключових ознак такого самостійного пошуку – це вміння сумніватися, перевіряти, порівнювати. Знання в такому сенсі окреслюють горизонт можливого. Матеріали, які надає викладач, у такому контексті мають бути не ретрансляцією знань, а ставати можливим орієнтиром дослідження, окреслення шляху пізнання і вказування на те, які альтернативи він має, коли межа знання перетворюється на горизонт, а сам процес навчання стає важливішим за отримані результати.

6. *Нові цифрові компетентності.* Традиційна система навчання, хоч і передбачає наявність самостійної роботи студента, тим не менш, зосереджена саме на тому, що відбувається в межах аудиторії. Сучасні системи навчання, що супроводжуються процесом цифровізації освітнього процесу, передбачають значний обсяг позааудиторної роботи, яка полягає не лише в підготовці до семінарських та практичних занять за заздалегідь підготовленим планом, але й, у першу чергу, у самостійному науковому пошуку. Така

© Горбань Олександр, Вінтонів-Бахарєва Світлана, 2025

можливість винести частину роботи за аудиторний формат, демонструє необхідність у формуванні цілого ряду компетентностей, що пов'язані з самонавчанням, наприклад таких, як самостійний пошук матеріалів, необхідність формування критичного мислення для їх відбору та роботи з ними.

Якщо в традиційній освіті ми спостерігаємо знання як закриту систему, то за сучасних умов вона поступово трансформується у відкриту (Bertalanffy, 1969). Цифрові інструменти надали можливість обміну даними, зробили систему відкритою для обміну з навколишнім світом, що безумовно має свої позитивні сторони. Серендипність (від англ. serendipity – випадковість) знання, отриманого у результаті самостійного пошуку, є однією з переваг нового освітнього відкритого середовища. Серендипне знання є тим непрогнозованим наслідком наукового пошуку, який навіть кращий за очікуваний результат, а ще, це те знання, яке без заучування напам'ять набуває статусу особистісного.

І тут ми знову стикаємося з цілим рядом викликів цифрової епохи. Перший з них полягає у тому, що отримане знання може виявитися лише побічним, але не корисним, що само по собі не є поганим, адже вчить студента проводити лінію демаркації і відрізняти потрібне від непотрібного, корисне від зайвого. Ще один виклик полягає у тому, що більшість сучасних інструментів не орієнтовані на академічний пошук, а працюють за базовими налаштуваннями оптимізації, які призводить до того, що алгоритми видають найбільш релевантні збіги за ключовими словами, ігноруючи контекст. Пошукові алгоритми, що працюють за принципами популярності контенту, залученості користувачів, реклами комерційних продуктів не завжди можуть надати релевантні результати. Доступність інформації, незважаючи на її реально великий обсяг, є своєрідним цифровим міфом сучасної епохи, оскільки видимість її залежить від налаштувань пошуку. Справа в тому, що пошукові алгоритми самі по собі не є нейтральними, вони вже оптимізовані і кимось контролюються, а критерії доступності знання не є прозорими і постійно змінюються. Коли наукові бази даних є закритими, а доступ до них надається за підпискою, а розважальний, псевдонауковий, комерційний контент добре індексується і займає перші позиції у видачі результатів, то орієнтуватися на позитивні результати такого пошуку стає важко.

Ще одним неоднозначним моментом такого самостійного дослідження стає те, що алгоритми надають перевагу вкрай спрощеним результатам. Відносно новим продовженням цієї традиції стало те, що результатам пошуку передує своєрідне резюмування інформації від штучного інтелекту. Потенційно це може призвести до того, що студенти при підготовці будуть орієнтуватися не на наукові джерела, а на спрощений варіант відповіді від ШІ, який стає симулякром симулякрів у світі пояснень. Такий стан освітнього процесу несе в собі певні загрози не тільки освітньому середовищу, але й є певним викликом гуманітарної безпеки в цілому (Horban et al., 2024).

Висновки. Проведене дослідження дозволило авторам дійти наступних висновків, деякі з яких потребують подальшого теоретичного розроблення і підтвердження емпіричними дослідженнями:

1. Процеси цифровізації вищої освіти є невідворотними, саме тому вони потребують суттєвого переосмислення в межах філософії освіти. Далеко не всі виклики цифрової епохи вирішуються створенням нових педагогічних підходів, забезпеченням технологічної підтримки, створенням нових інструментів або ж підвищенням рівня цифрової компетентності викладачів, оскільки змінюються не лише методи і інструменти, які традиційно використовувалися в освітньому процесі. Ми стоїмо на порозі глибинних парадигмальних зрушень, здатних змінити основну мету і завдання освітньої взаємодії.

2. Технологічні рішення в системі вищої освіти неможливо розглядати осторонь від гуманістичних цінностей та формування цілісної особистості. Сьогодні навчання виходить за

© Горбань Олександр, Вінтонів-Бахарєва Світлана, 2025

межі процесу передачі знання (хоча, можливо, ніколи ним не обмежувалося), і стає елементом формування світоглядної складової особистості протягом всього життя.

3. На шляху до подолання протиріч цифровізації освіти варто як не вдаватися до зайвого технопозитивізму, так і розуміти значні переваги, які ми отримуємо завдяки новим досягненням процесу диджиталізації. Серед головних викликів можемо назвати такі, як зміна традиційних ролей у освітньому процесі; можлива уніфікація і стандартизація знання на онлайн-платформах; втрата «живого діалогу», який є надважливим для філософії; не завжди коректна робота окремих онлайн-платформ і пошукових алгоритмів, оскільки вони орієнтовані на зовсім інші мету та цінності; спрощення знання через його орієнтованість на стандартного користувача; редукцію філософських курсів до зручного сервісу.

4. Варто бачити і перспективи, які відкриває для нас нова епоха. Серед них можемо окреслити такі, як індивідуалізація та інтерактивність; більша відкритість та доступність знання й інформації (хоч ми і встигли переконатися, що вони є відносними); розмаїття форматів навчання; заміна рутинних процесів цифровими алгоритмами, що має вивільнити час викладача для його творчої діяльності.

5. Процеси, які відбуваються зараз в освітній сфері, змушують замислитися над роллю і цінностями сучасного педагога, який і сам має стати провідником не лише до світу філософських сенсів, але й продемонструвати повне розуміння роботи цифрових алгоритмів та тих ризиків і переваг, які вони принесли з собою. Слід також зазначити, що розуміння технічних і евристичних можливостей цифрових інструментів, які стають доступними за сучасної доби, є завданням всіх учасників освітнього процесу.

Перспективи подальших досліджень полягають у кількох різноспрямованих напрямках. Перший напрямок носить фундаментальний характер і стосується зміни самої парадигми освітніх процесів під впливом диджиталізації. Другий напрямок, навпаки, полягає у необхідності все більше занурюватися у технічні нюанси роботи платформ та пошукових механізмів з метою їх оптимізації під навчальні цілі. Третій можливий напрямок передбачає вивчення можливостей та ролі новітніх технологій у формуванні світоглядних орієнтирів та критичного мислення.

Список використаних джерел

1. Воронкова В. Г., Нікітенко В. О. Філософія цифрової людини і цифрового суспільства: теорія і практика: монографія. Львів-Торунь: Liha-Pres, 2022. 460 с. DOI: https://doi.org/10.36059/978-966-397-250-3

2. Горбань О., Вінтонів-Бахарєва С., Панасюк Л. Критичне мислення як світоглядна основа протидії загрозам гуманітарної безпеки. *Вісник Львівського університету. Серія філософсько-політологічні студії.* 2025. Вип. 60. С. 45–52. DOI: https://doi.org/10.30970/PPS.2025.60.4

3. Іванова О., Кіт Н., Сторожук М. Філософія освіти в умовах цифрової трансформації суспільного життя. *Humanitarian studios: pedagogics, psychology, philosophy.* 2024. Vol. 15. № 1. С. 141–148. DOI: https://doi.org/10.31548/hspedagog15(1).2024.141-148

4. Левицький В. О., Радинський С. В., Радинська С. С. Осмислення історичної освіти у філософському контексті й сучасному цифровому освітньому середовищі. *Вісник Міжнародного економіко-гуманітарного університету імені Академіка Степана Дем'янчука. Серія: Педагогіка та психологія.* 2025. № 2. С. 91–97. DOI: https://doi.org/10.32782/3041-2021/2025-2-13

5. Сухова Н. М. Цифрова трансформація освіти: доля філософії як дисципліни гуманітарного циклу. *Вісник Національного Авіаційного Університету. Серія: Філософія. Культурологія.* 2025. № 1 (41). С. 58–63. DOI: https://doi.org/10.18372/2412-2157.41.19852

6. Alam S., Hameed A., Balogh Z., Haque S. A. Digitalisation of education: Challenges and issues in virtual pedagogical competence. *The Journal of Education Culture and Society.* 2025. № 1. P. 165–177. DOI: https://doi.org/10.15503/jecs2025.2.165.177

© Горбань Олександр, Вінтонів-Бахарєва Світлана, 2025

7. Bertalanffy L. von. General System Theory. New York, 1969. 289 p. URL: https://monoskop.org/images/7/77/Von_Bertalanffy_Ludwig_General_System_Theory_1968.pdf (дата звернення: 25.10.2025).

8. Devterov I., Tokar L., Silvestrova O., Lozo O., Poperechna G. Philosophical Dimensions of Digital Transformation and Their Impact on the Future. *Futurity Philosophy*. 2024. Vol. 3. № 4. P. 4–19. DOI: https://doi.org/10.57125/FP.2024.12.30.01

9. Horban O., Babenko L., Lomachinska I., Hura O., Martych R. A knowledge management culture in the European higher education system. *Scientific Bulletin of National Mining University*. 2021. № 1. P. 173–177. DOI: https://doi.org/10.33271/nvngu/2021-3/173

10. Horban O., Martych R., Soha L., Lohvyniuk T. Socio-Philosophical Phenomenon of the Intelligentsia: The Genesis of the Formation of the Concept. *Wisdom.* 2022. № 2 (22). P. 40–49. DOI: https://doi.org/10.24234/wisdom.v22i2.609

11. Horban O., Protsenko O., Tytarenko V., Bulvinska O., Melnychenko O. Cultural economics: the role of higher education institution in shaping the value systems. *Scientific Bulletin of National Mining University*. 2022 № 1. P. 128–132. DOI: https://doi.org/10.33271/nvngu/2022-1/128

12. Horban O., Stadnyk M., Martych R., Mishchuk A., Mishchuk M. The role of higher education in the formation of humanitarian security of the state. *La Revista Conhecimento & Diversidade*. 2024. Vol. 16. №. 43. P. 302–321. https://doi.org/10.18316/rcd.v16i43.11850

13. Horban O., Stadnyk M., Tarasiuk L., Martych R., Vintoniv-Bakharieva S., Panasiuk L. Digitalization Of Higher Education As A Tool For Improving Humanitarian Security. *Journal of Theoretical and Applied Information Technology.* 2025. Vol. 103. № 18. P. 7656–7669. URL: http://www.jatit.org/volumes/Vol103No18/28Vol103No18.pdf (дата звернення: 25.10.2025).

14. Overono A. L., & Ditta A. S. The rise of artificial intelligence: A clarion call for higher education to redefine learning and reimagine assessment. *College Teaching.* 2025. Vol. 73. № 2. P. 123–126. https://doi:10.1080/87567555.2023.2233653

15. Picciano A. G. Theories and frameworks for online education: Seeking an integrated model. *Online Learning.* 2017. Vol. 21. № 3. P. 166–190. DOI: https://doi.org/10.24059/olj.v21i3.1225

16. Salimova R., Nurmanbetova J., Kozhamzharova M., Manassova M., Aubakirova, S. Philosophy of education in a changing digital environment: an epistemological scope of the problem. *AI & Society: Knowledge, Culture and Communication.* 2025. № 40. P. 1655–1666. DOI: https://doi.org/10.1007/s00146-024-01928-w

17. Shahzad M. F., Xu S., & Asif M. (2025). Factors affecting generative artificial intelligence, such as ChatGPT, use in higher education: An application of technology acceptance model. *British Educational Research Journal.* Vol. 51. № 2. P. 489–513. DOI: https://doi:10.1002/berj.4084

18. Solovei V., Horban Y., Samborska O., Yarova I., Melnychenko I. Digital transformation of education in the context of the realities of the information society: problems, prospects. *Revista de Tecnología de Información y Comunicación en Educación*. 2023. Vol. 17. № 2. P. 225–233. DOI: https://doi.org/10.46502/issn.1856-7576/2023.17.02.19

19. Wiesing M., Comadran G., Slater M. Confusing virtual reality with reality – An experimental study. *iScience.* 2025. Vol. 28. № 6. P. 1–25. DOI: https://doi.org/10.1016/j.isci.2025.112655

References

Voronkova, V. G., Nikitenko, V. O. (2022). *Filosofiya cifrovoyi lyudini i cifrovogo suspilstva: teoriya i praktika: monografiya [Philosophy of the digital person and digital society: theory and practice: monograph].* Liha-Pres. https://doi.org/10.36059/978-966-397-250-3

Horban, O., Vintoniv-Bakharieva, S., Panasiuk, L. (2025). Kritichne mislennya yak svitoglyadna osnova protidiyi zagrozam gumanitarnoyi bezpeki [Critical Thinking as a Foundational Worldview for Mitigating Threats to Humanitarian Security]. *Visnyk of the Lviv University Philosophical Political studies,* 60, 45–52. https://doi.org/10.30970/PPS.2025.60.4

Ivanova, O. S., Kit, N., & Storozhyk, M. (2024). Filosofiya osviti v umovah cifrovoyi transformaciyi suspilnogo zhittya [Philosophy of education in the context of digital transformation of public life]. *Humanities*

© Горбань Олександр, Вінтонів-Бахарєва Світлана, 2025

Studios: Pedagogy, Psychology, Philosophy, 12 (1), 141–148. https://doi.org/10.31548/hspedagog15(1).2024.141-148

Levytskyi, V. O., Radynskyi, S. V., Radynska, S. S. (2025). Osmislennya istorichnoyi osviti u filosofskomu konteksti j suchasnomu cifrovomu osvitnomu seredovishi [Understanding historical education in the philosophical context and the modern digital educational environment]. *Bulletin of Academician Stepan Demyanchuk International University of Economics and Humanities. Series: Pedagogy and Psychology,* 2, 91–97. https://doi.org/10.32782/3041-2021/2025-2-13

Sukhova, N. (2025). Cifrova transformaciya osviti: dolya filosofiyi yak disciplini gumanitarnogo ciklu [Digital Transformation of Education: The Fate of Philosophy as a Discipline of the Humanities Cycle]. *Proceedings of the State University "Kyiv Aviation Institute". Philosophy. Cultural Studies,* 1 (41), 58–63. https://doi.org/10.18372/2412-2157.41.19852

Alam, S., Hameed, A., Balogh, Z., & Haque, S. A. (2025). Digitalisation of Education: Challenges and Issues in Virtual Pedagogical Competence. *Journal of Education Culture and Society*, 16 (1), 165–177. https://doi.org/10.15503/jecs2025.2.165.177

Devterov, I., Tokar, L., Silvestrova, O., Lozo, O., & Poperechna, G. (2024). Philosophical Dimensions of Digital Transformation and Their Impact on the Future. *Futurity Philosophy,* 3 (4), 4–19. https://doi.org/10.57125/FP.2024.12.30.01

Horban, O., Babenko, L., Lomachinska, I., Hura, O., Martych, R. (2021). A knowledge management culture in the European higher education system. *Scientific Bulletin of National Mining University,* 1, 173–177. https://doi.org/10.33271/nvngu/2021-3/173

Horban, O., Martych, R., Soha, L., & Lohvyniuk, T. (2022). Socio-Philosophical Phenomenon of the Intelligentsia: The Genesis of the Formation of the Concept. *WISDOM*, 22 (2), 40–49. https://doi.org/10.24234/wisdom.v22i2.609

Horban, O., Protsenko, O., Tytarenko, V., Bulvinska, O. Melnychenko, O. (2022). Cultural economics: the role of higher education institution in shaping the value systems. *Scientific Bulletin of National Mining University,* 1, 128–132. https://doi.org/10.33271/nvngu/2022-1/128

Horban, O., Stadnyk, M., Martych, R., Mishchuk, A., Mishchuk, M. (2024). The role of higher education in the formation of humanitarian security of the state. *La Revista Conhecimento & Diversidade*, 16 (43), 302–321. https://doi.org/10.18316/rcd.v16i43.11850

Horban, O., Stadnyk, M., Tarasiuk, L., Martych, R., Vintoniv-Bakharieva, S., Panasiuk, L. (2025). Digitalization of Higher Education as a Tool for Improving Humanitarian Security. *Journal of Theoretical and Applied Information Technology*, 103 (18), 7656–7669. http://www.jatit.org/volumes/Vol103No18/28Vol103No18.pdf

Overono, A. L., & Ditta, A. S. (2025). The rise of artificial intelligence: A clarion call for higher education to redefine learning and reimagine assessment. *College Teaching,* 73 (2), 123–126. https://doi:10.1080/87567555.2023.2233653

Picciano, A. G. (2017). Theories and frameworks for online education: Seeking an integrated model. *Online Learning,* 21 (3), 166–190. https://doi.org/10.24059/olj.v21i3.1225

Salimova, R., Nurmanbetova, J., Kozhamzharova, M., Manassova, M., Aubakirova, S. (2025). Philosophy of education in a changing digital environment: an epistemological scope of the problem. *AI & Society: Knowledge, Culture and Communication,* 40, 1655–1666 https://doi.org/10.1007/s00146-024-01928-w

Shahzad, M. F., Xu, S., & Asif, M. (2025). Factors affecting generative artificial intelligence, such as ChatGPT, use in higher education: An application of technology acceptance model. *British Educational Research Journal,* 51 (2), 489–513. https://doi:10.1002/berj.4084

Solovei, V., Horban, Y., Samborska, O., Yarova, I., Melnychenko, I. (2023). Digital transformation of education in the context of the realities of the information society: problems, prospects. *Revista de Tecnología de Información y Comunicación en Educación,* 17 (2), 225–233. https://doi.org/10.46502/issn.1856-7576/2023.17.02.19

Wiesing, M., Comadran, G., Slater, M. (2025). Confusing virtual reality with reality – An experimental study. iScience, 28 (6), 1–25. https://doi.org/10.1016/j.isci.2025.112655

Стаття надійшла до редакції 27.10.2025
Прийнято до друку 27.11.2025

© Горбань Олександр, Вінтонів-Бахарєва Світлана, 2025

CYFRYZACJA W NAUCZENIU DYSCYPLIN FILOZOFICZNYCH

Oleksandr Gorbań
https://orcid.org/0000-0003-2321-5963
doktor nauk filozoficznych, profesor,
Kierownik Wydziału Filozofii i Religioznawstwa, Wydział Nauk Społeczno-Humanistycznych,
Kijowski Uniwersytet Metropolitalny im. Borysa Grinczenki,
ul. Łewka Łukjanenko, 13-b, 04207, Kijow, Ukraina,
horban@kubg.edu.ua

Svitlana Wintoniv-Bacharjewa
https://orcid.org/0009-0000-3924-051X
doktor nauk filozoficznych, Docent w Katedrze Filozofii i Studiów Religijnych,
Wydział Nauk Społeczno-Humanistycznych,
Kijowski Uniwersytet Metropolitalny im. Borysa Grinczenki,
ul. Łewka Łukjanenko, 13-b, 04207, Kijow, Ukraina,
s.vintonivbakharieva@kubg.edu.ua

Artykuł poświęcony jest filozoficznej analizie przemian zachodzących w obszarze nauczania dyscyplin filozoficznych w warunkach cyfryzacji szkolnictwa wyższego. Autorzy badają wpływ najnowszych technologii, w szczególności generatywnych systemów sztucznej inteligencji, na praktyki kognitywno-komunikacyjne oraz trajektorie edukacyjne. Szczególną uwagę zwrócono na zmianę natury dialogu filozoficznego, przewartościowanie roli wykładowcy oraz trudności w ocenianiu refleksji i myślenia krytycznego w środowisku cyfrowym. Jednocześnie analizowane są pozytywne aspekty epoki cyfrowej, takie jak innowacyjność form nauczania, dostępność wiedzy czy nowe formaty zanurzenia w myślenie filozoficzne dzięki technologiom immersyjnym. Autorzy podkreślają konieczność zachowania specyfiki wiedzy filozoficznej, która nie poddaje się pełnej algorytmizacji ani uniformizacji. W artykule poruszone zostały również epistemologiczne, metodologiczne i ontologiczne wyzwania digitalizacji, wymagające interdyscyplinarnej refleksji. Podkreślono, że rozwiązań technologicznych w systemie szkolnictwa wyższego nie można rozpatrywać w oderwaniu od wartości humanistycznych oraz kształtowania integralnej osobowości. Zaznaczono także zmianę roli wszystkich uczestników procesu edukacyjnego w cyfrowym środowisku kształcenia. Wskazano ponadto, że zrozumienie technicznych i heurystycznych możliwości narzędzi cyfrowych dostępnych we współczesnej epoce stanowi zadanie dla wszystkich uczestników procesu edukacyjnego. Nakreślono perspektywy dalszych badań w kontekście adaptacji procesu edukacyjnego do nowych warunków technologicznych z uwzględnieniem wymiarów humanistycznych.

Słowa kluczowe: *cyfryzacja, dialogiczność, humanistyka cyfrowa, modele generatywne, myślenie krytyczne, nauczanie dyscyplin filozoficznych, platformy edukacyjne, sztuczna inteligencja.trajektorie edukacyjne, wiedza filozoficzna.*

DIGITALIZATION IN THE TEACHING OF PHILOSOPHICAL DISCIPLINES

Oleksander Horban
https://orcid.org/0000-0003-2321-5963
Doctor of Sciences (in Philosophy), Professor,
Head of the Department of Philosophy and Religious Studies,
Faculty of Social Sciences and Humanities,
Borys Grinchenko Kyiv Metropolitan University,
13-b Levko Lukianenko Str., 04207 Kyiv, Ukraine
horban@kubg.edu.ua

© Горбань Олександр, Вінтонів-Бахарєва Світлана, 2025

Svitlana Vintoniv-Bakharieva
https://orcid.org/0009-0000-3924-051X
PhD in Philosophy, Associate Professor of the Department of Philosophy and Religious Studies,
Faculty of Social Sciences and Humanities,
Borys Grinchenko Kyiv Metropolitan University,
13-b Levko Lukianenko Str., 04207 Kyiv, Ukraine
s.vintonivbakharieva@kubg.edu.ua

This article offers a philosophical analysis of the transformations occurring in the teaching of philosophy disciplines within the context of the digitalization of higher education. The authors explore how new technologies – especially generative artificial intelligence systems – influence cognitive – communicative practices and educational trajectories. Special attention is paid to the changing nature of philosophical dialogue, the rethinking of the teacher's role, and the challenges of assessing reflection and critical thinking in a digital environment. At the same time, the positive aspects of the digital era are examined – pedagogical innovation in teaching forms, broader access to knowledge, and novel immersive formats for engaging with philosophical thinking. The authors emphasize the necessity of preserving the specificity of philosophical knowledge, which resists full algorithmization or uniform standardization. It is emphasized that technological solutions in the higher education system cannot be considered apart from humanistic values and the formation of a holistic personality. The emphasis is on changing the role of all participants in the educational process in the digital educational environment. The article also addresses the epistemological, methodological, and ontological challenges posed by digitalization, demanding interdisciplinary reflection. Finally, promising directions for future research are outlined – particularly in adapting educational processes to new technological conditions while considering the humanistic dimensions of learning.

Keywords: *artificial intelligence, critical thinking, dialogicality, digitalization, educational platforms, educational trajectories, generative models, digital humanities, philosophical knowledge, teaching of philosophical disciplines.*

© Горбань Олександр, Вінтонів-Бахарєва Світлана, 2025